

TEN GELEIDE

Leon Candau
Voorzitter

1. LACA – EEN NIEUWE START

We zijn niet bijgelovig en hechten bijgevolg geen enkele occulte betekenis aan het zagezegde magische cijfer 13. In de loop van het 13^e werkjaar van LACA evenwel kwamen donkere wolken opzetten aan de horizon. Omdat we er niet in slaagden ons kernteam kwantitatief te verruimen beseften we maar al te goed dat we zeer kwetsbaar geworden waren.

Het enthousiasme dat ondanks vele tegenslagen zo lang stand hield had een flinke deuk gekregen. Stichter en tekstverwerkster (en onrechtstreeks ook ikzelf als voorzitter) voelden de stroom van hun onbaatzuchtige inzet verzwakken. Die opgehoopte druk leidde tot de hamvraag: "Ware het niet opportuun in schoonheid te eindigen, eerder dan de beslissing uit te stellen tot een niet te voorziene omstandigheid ons hiertoe zou dwingen?" Geen fraaie gedachte! Gelukkig waaide het onweer snel over!

Tijdens een recente bezinningsvergadering kwam een reeks positieve voorstellen ter tafel. Erasmus zei het reeds: "Geen geschenk is kostbaarder dan goede raad". Dit geschenk werd ons aangereikt door de secretaris van de kring, met name de heer W. van der Elst.

Vooreerst wees hij op de waardevolle betekenis voor het heemkundige werk dat reeds een hele lange periode stand hield in Laken en de belangstelling wegdroeg van diverse openbare en niet openbare organismen zoals: het Vlaams Centrum voor Volkscultuur, dat onlangs nog een publieke erkenning van LACA uitte, bij monde van de heer M. Jacobs, directeur, in een interview gepubliceerd in Brussel deze Week, de Groepering Musea, het Documentatiecentrum van Vlaams Brabant dat verleden jaar alle jaargangen van LACA Tijdingen aankocht, de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen (Brussels Hoofdstedelijk Gewest), de Erasmushogeschool e.a. Voorts beklemtoonde hij dat er nog een specifieke rol voor LACA in 't verschiet ligt, namelijk het verlenen van medewerking aan lopende wetenschappelijke onderzoeksprojecten. Op die manier zou LACA misschien wel op hulp van buiten uit kunnen rekenen als tegenprestatie en wellicht zou deze handelwijze vroeg of laat kunnen leiden tot het aantrekken van nieuwe werkende leden.

Wat de voorbereiding en de samenstelling van LACA Tijdingen betreft stelde hij voor om de actuele doch hybride procedure te vereenvoudigen en te moderniseren. Er zou in de toekomst veel meer gebruik moeten gemaakt worden van PC-middelen.

Met grote opluchting in het hart werden deze voorstellen aanvaard. Intussen werd reeds een en ander ondernomen om de gewijzigde gang van zaken op punt te stellen en ervaringen over te dragen. Concreet komt dit op het volgende neer. De redactie van het tijdschrift wordt volledig gecentraliseerd bij de secretaris. De heer P. Debecker zal voortaan instaan voor het scannen van de ingezamelde illustraties en de lay-out van de pagina's. De definitieve tekst met illustraties wordt op CD aan de drukker bezorgd. Nummer 4, laatste nummer van jaargang 13, ligt voor U, geachte lezer. Het werd reeds samengesteld door de nieuw gevormde equipe. De voorpagina werd lichtjes gewijzigd... een symbolische aanduiding voor een nieuwe start van onze Heemkundige Kring!

Het is dan ook terecht dat we van deze gelegenheid gebruik maken om afscheid te nemen van twee dames die, weliswaar achter de schermen, gedurende jaren het beste van zichzelf gaven om onze trimestriële uitgave een degelijke en herkenbare gestalte te geven.

We denken op de eerste plaats aan mevrouw S. Dillen-Pulinckx (echtgenote van de erevoorzitter-stichter). Vanaf de stichting is elk artikel door haar handen gegaan (50 afleveringen), soms meerdere keren wegens het aanbrengen van opeenvolgende verbeteringen en toevoegingen. Ze waakte nauwlettend op alle aspecten van de lay-out. Wie even de moeite neemt om alle nummers nog eens door te nemen kan zelf vaststellen hoe met de jaren de stijl van het tijdschrift verbeterde. Persoonlijk onderhielden wij de beste samenwerking, al liep niet altijd alles van een leien dakje. Ik ben er zeker van dat het wegvallen van de vrijwillig aanvaarde taak haar een beetje pijn zal doen, te meer daar het tijdschrift ook een stukje van haar zelf was. Onze wegen scheiden echter niet want wellicht zal op haar lange ervaring nog wel eens af en toe beroep gedaan worden.

Suzanne, aan deze tijd houden we alleen de beste herinneringen over. We danken u van harte voor uwe zo lang volgehouden inspanningen die voor LACA onontbeerlijk waren!

Op de tweede plaats richten we ons tot mevrouw Antoni. Gedurende een zevental jaren reeds corrigeerde zij op onnavolgbare wijze alle te verschijnen artikels. Het is zo dat zij, van Nederlandse nationaliteit, samen

met haar echtgenoot een zeer lange tijd in Brussel heeft doorgebracht en vrij goed op de hoogte is van het "Belgisch Nederlands" dat haar, naar eigen zeggen, van tijd tot tijd stoorde. Elk artikel dat we haar ter nazicht toestuurden werd als het ware aan een taalkundig prechirurgisch onderzoek onderworpen...

Omdat onze werkprocedure aan vereenvoudiging toe is moeten we helaas een andere oplossing in overweging nemen. Langs deze weg danken wij haar voor de geleverde onbaatzuchtige dienstverlening, uitgevoerd met liefde voor een correct taalgebruik. Haar taalwenken zullen gebundeld worden om ze in de toekomst vaak te raadplegen.

Mevrouw Antoni, met spijt in het hart zeggen we welgemeend, dank voor alles! Het tijdschrift wordt u verder overgemaakt. En mocht u van tijd tot tijd de lust bekruipen een verkeerd gebruikte uitdrukking recht te zetten, dan zullen wij daar dankbaar akte van nemen!

U behoudt een ereplaats in ons hart!

2. LACA DANKT

Ook de cultuurfunctionaris van het Gemeenschapscentrum Nekkersdal bood spontaan hulp en ondersteuning aan. De daad bij het woord voegend verscheen reeds een samenvattend overzicht van een eerder door LACA gepubliceerde artikelenreeks in het juninummer 2002 van het maandblad 'De Nekker' rond de kazerne in de Sint-Annadreef. In een omkaderd rubriekje voegde de heer R. Fobelets er nog aan toe dat in de toekomst vaker beroep zal gedaan worden op de rijke bronnen van informatie om een stukje Lakense geschiedenis voor iedereen bereikbaar te maken. LACA neemt met erkentelijkheid en dank kennis van dit lovenswaardig initiatief. Er werd trouwens reeds overwogen onze betrekkingen met het centrum te verstevigen. Rekening houdend met de omvangrijke oplage van "De Nekker" (4.000) zou die band onze actie "ledenwerving" gunstig kunnen beïnvloeden.

3. LIDGELDEN

In de rubrieken 1 en 2 werd op overtuigende wijze aangetoond dat LACA met vastberadenheid haar werk wenst verder te zetten. Wij danken onze trouwe leden voor de belangstelling die zij betonen met het oog op de heemkundige aspecten van Laken die we regelmatig verspreiden. Mogen

wij dan ook vragen rekening te houden met de oproep, hieronder als geheugensteuntje in een kadertje geplaatst.

Personen die zich nauwer betrokken willen voelen bij het heemkundig onderzoek en over wat vrije tijd beschikken zullen met open armen ontvangen worden in het kernteam van LACA.

Doen... zouden we zeggen. Op die manier kan de continuïteit van de kring in stand gehouden worden.

LIDGELDEN

Met dit nummer loopt ons dertiende werkjaar ten einde.

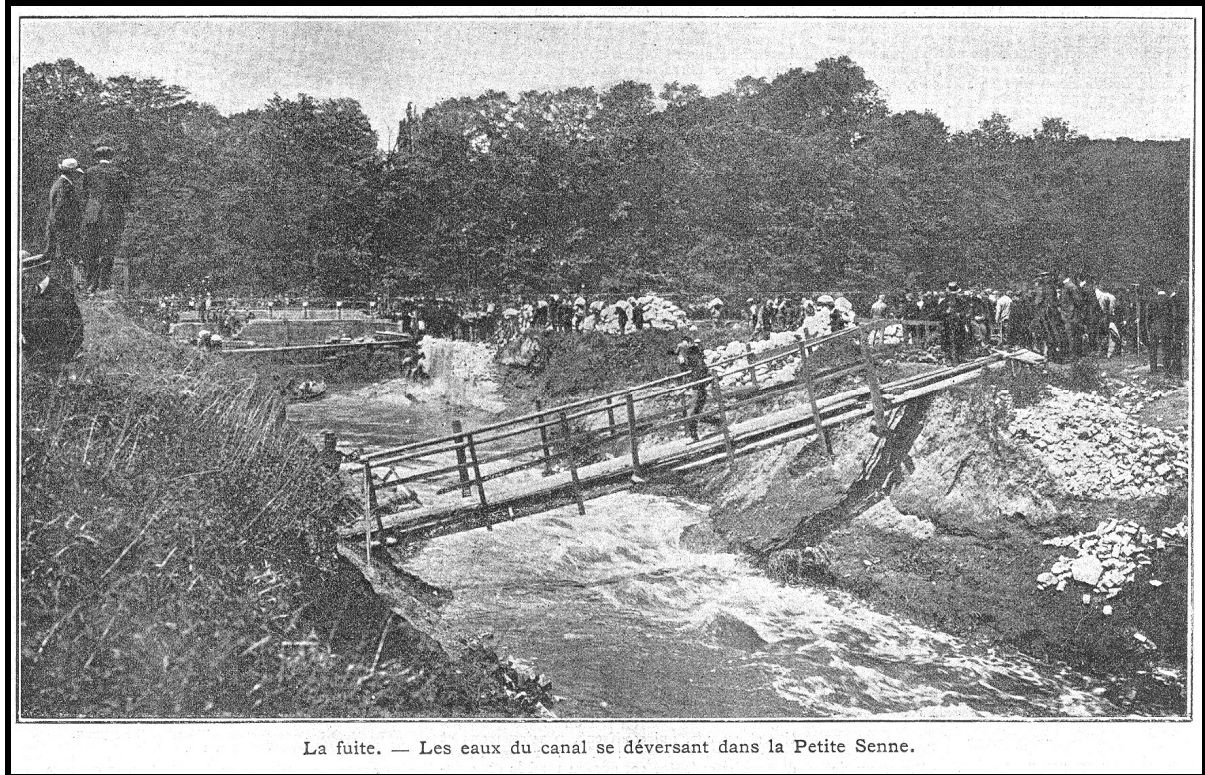
Mogen wij onze geëerde leden vragen spontaan hun lidgeld voor het jaar 2002 – 2003 te hernieuwen (7,50 Eur) op rekening 068-2095230-57 van LACA.

(zie bijgevoegd overschrijvingsformulier)

Door dit bedrag nu reeds over te schrijven zou U onze schatbewaarder heel wat werk besparen.

3 juni 1909 : de dag dat de vaart leegliep ...

Wim van der Elst

Reeds van bij de aanleg van de vaart naar Willebroek werd er parallel ten westen hiervan een afleidingskanaal gegraven, de Lei-beek of Kleine Zenne, om het water van de beken op te vangen die tot dan toe uit Anderlecht, Molenbeek, Laken in de Zenne stroomden. Moesten die in de vaart uitkomen, dan zou bij stortregens immers overstroming het gevolg geweest zijn. Maar dat water moest ergens toch in de Zenne geraken.

Daartoe werd in 1560 een houten duiker onder de vaart gebouwd ter hoogte van Ransbeek in Neder Heembeek. Nadat de vaart plechtig was ingehuldigd op 12 oktober 1561 bleek echter dat die niet voldeed.

Daarom werd in 1569-1570 onder leiding van de Italiaanse militaire ingenieur Rinaldi een nieuwe siphon in metselwerk gebouwd, waarbij het water door zes gewelfde bogen onder de bodem van de vaart, tussen twee massieve bruggenhoofden op de oevers met verlaatschuiven om het debiet te kunnen regelen, naar de Zenne liep. In 1636 werd het kunstwerk herbouwd, en werden de zes pijpen herleid tot "Drie Gatën", waaraan het de naam te danken had waaronder het bekend zou blijven. Er werd toen een gedenksteen met het jaartal 1636 aangebracht, en een andere met de mooie tekst "Welvaart die Vaert".

Het moet nogal vermaard geweest zijn, want toen de latere tsaar Peter de Grote in onze gewesten verbleef, nam hij op reis van Antwerpen naar Brussel de moeite om aan de Drie Gatzen halt te houden om er een schets van het kunstwerk te maken.

Tijdens het Koninkrijk der Nederlanden liet Willem I onderzoeken door ingenieur Teichmann of het mogelijk zou zijn de vaart te verdiepen tot 6 meter om zo Brussel voor zeeschepen bereikbaar te maken. Dat bleek echter te duur uit te vallen voor de nogal krenterige koning. Na 1830 beperkte men zich

tot geleidelijke verdieping tot 3,30 meter en werd ook de duiker van de Drie Gatzen aangepast.

Het was pas met de werken voor Brussel–Zeehaven die in 1900 van start gingen en pas in 1922 beëindigd werden (de voorhaven werd nog later aangelegd) dat de siphon van de Drie Gatzen in zijn oude vorm verdween, samen met de Lei-beek. Er werden ondergrondse collectoren aangelegd in de plaats. Er is in Neder Heembeek in de Beukennootjesstraat nog wel een Drie Gatzenweggetje dat naar een soort betonnen siphon voert. Dit heeft echter niets meer te zien met het vroegere veel grotere kunstwerk.

Maar ook de vaart van nu heeft niets meer te zien met die van voor de verbreding en verdieping waaraan men in 1900 begon. Ze was minder breed en veel minder diep. Jan Verbesselt herinnert zich hoe in zijn jeugd (hij was van 1913) de oudere mensen vertelden dat men op sommige plaatsen koeien kon laten oversteken. Dat kon omdat er geen stenen oevers waren, maar aarden bermen die maar weinig boven het wateroppervlak uitstaken.

En dat kwam dan weer omdat er meer sluizen waren: van Brussel uit vertrekkend waren er 5: de eerste aan de Drie Fonteinzen (ongeveer de grens tussen Neder Heembeek en Vilvoorde), dan Humbeek, Tisselt, Willebroek en aan de monding in de Rupel te Klein-Willebroek.

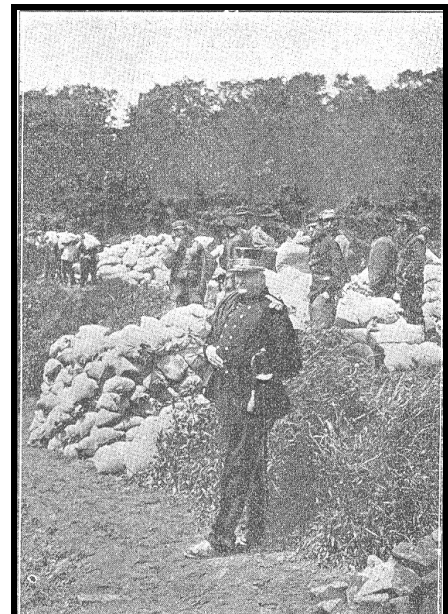
Met de werken voor Brussel–Zeehaven werd de sluis van de Drie Fonteinzen afgeschaft. Daarvoor moest men wel de vaart steeds dieper maken naarmate men naar Brussel ging. Vandaar ook dat de kademuren geleidelijk aan hoger worden en het water lager komt te liggen, zoals men ter hoogte van Laken kan zien.

Maar dat was in 1909 nog niet het geval. Misschien waren er wel verdiepingswerken aan de gang en had men het gewelf van de Drie Gatensiphon teveel blootgelegd (we zullen zien dat de verantwoordelijkheid aan de Maatschappij voor Brussel Zeehaven wordt toegeschreven). Hoe dan ook, in de loop van de avond van donderdag 3 juni 1909 begaf dat gewelf het en begon het water van de vaart door een grote bres weg te stromen, de Zenne in, die op haar beurt overstroomde. Jan Verbesselt heeft uit de Heembeekse volksmond opgetekend dat een Engels schip met zijn schroef een gat in het gewelf had geslagen. Dat blijkt niet uit het verslag in *Le Patriote Illustré* van 13 juni 1909 waaraan wij het vervolg van het verhaal en de spectaculaire foto's van de ramp ontlennen.

Vermits er geen sluis meer was tussen de Drie Gatensiphon en Brussel, was het onvermijdelijk dat de haven van Brussel met de toen nog bestaande dokken geheel zouden leeglopen (de doorsteek langs de Saintelettebrug naar het kanaal Brussel – Charleroi bestond toen nog niet).

Men verwittigde de schippers die zich met hun boten in het bedreigde stuk bevonden dat zij zouden droog komen te liggen. De Brusselse pompiers begaven zich naar de plaats van het onheil, gevolgd door de grenadiers en de karabiniers. Gewapend met schoppen en houwelen zetten die zich aan het werk om zandzakjes te vullen die in de bres werden gegooid. Het haalde niets uit. Men probeerde afleidingsgrachten te graven, zonder succes.

Generaal Wahis leidde de werken. In de loop

Le général comte de T'Serclaes, commandant les troupes envoyées sur les lieux de l'accident.

L'entrée du bassin Vergote.

van de nacht kwamen "de autoriteiten" ter plaatse, de burgemeester van Brussel op kop.

Intussen liep het Vergotedok leeg, alsook de dokken aan de Vismarkt en de Koninklijke Vlaamse Schouwburg. Van de Vismarkt, het verste punt, tot

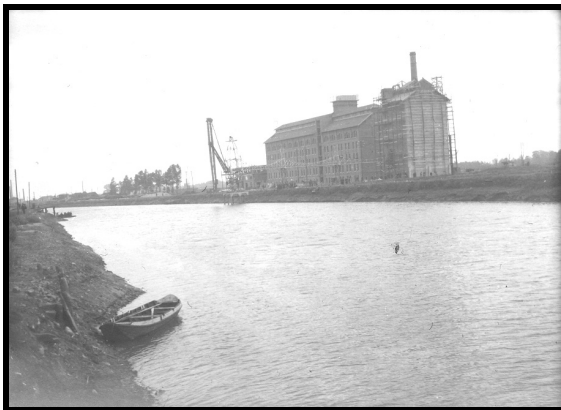
de sluis van de Drie Fonteynen lagen er vrijdagmorgen een honderdtal bo-

ten in het slijk, sommigen op hun kant. In het dok aan de Vismarkt verspreidde een enorme hoeveelheid vuiligheid van alle soort een vreselijke stank. Men probeerde dat te bestrijden door er kalkchloride over te strooien.

In de overblijvende plassen lagen enorme vissen te spartelen en men zag talrijke liefhebbers gewapend met alle mogelijke en onmogelijke vis-tuigen de kanaaloevers bewandelen...Op de weg naar de Drie Fonteinen was het een drukte van belang.

Wat de schade betreft: de overstromingen van de Zenne naar Vilvoorde en Mechelen toe waren niet zo erg als gevreesd. De oevers van de vaart stroomopwaarts van de Drie Gatén, waarvan men de instorting gevreesd had, hebben stand gehouden. De grote fabrieken aan de vaart, met name de Molens Docquier, de Meunerie Bruxelloise, de Brusselse elektriciteitsmaatschappij, liggen noodgedwongen stil omdat ze geen water meer hebben voor hun stoomketels. Enkel de laatste kan verder werken omdat ze

aangesloten is op de waterleiding van de Bocq. Meer dan 2.000 arbeiders zitten zonder werk. De schade door het stilliggen van de scheepvaart en de fabrieken, door de beschadigingen die onvermijdelijk zullen optreden, door de vertraging die de werken aan het kanaal zullen oplopen, wordt op meerdere miljoenen geraamd...

Tot zover het relaas van Le Patriote Illustré en tevens van wat als een inleiding bedoeld is tot een merkwaardig verslag dat wij hierna in extenso weergeven : het verslag van de bekende Vlaamse dichter Karel Van de Woestijne (1878 – 1929) over het gebeuren in de Nieuwe Rotterdamse Courant van 11 juni 1909.

Van de Woestijne was in 1906 Brussels correspondent voor de N.R.C. geworden en zond zeer talrijke bijdragen in, niet enkel over politieke of literaire onderwerpen, maar ook over merkwaardige gebeurtenissen. In 1909 woonde hij in Bosvoorde. In 1912 verhuisde hij naar Laken, waar hij op verschillende adressen zou verblijven en er de Eerste Wereldoorlog mee-

maken (waarover hij in de N.R.C. een zeer merkwaardig "Dagboek van den Oorlog" zou publiceren). Hij was zeker bezeten door een journalistieke gedrevenheid, en de drang van de reporter om "erbij te zijn", het met eigen ogen gezien te hebben. Welke gevolgen dat in dit geval voor hem had moet men in zijn eigen (ook in de betekenis van eigen-aardige) wat gekunstelde taal maar lezen.

IK-ZELF EN DE WILLEBROEKSCHES VAART

Karel Van de Woestijne

Brussel, 10 Juni.

Wie is er al niet eens slachtoffer geweest in zijn leven? Slachtoffer van eigen menschlievendheid of van een gauwdief, van de maatschappelijke wanverhoudingen of van een spoorwegramp, ontsnapt wel niemand aan deze sociale wet, die eischt dat ieder, minstens eens in zijn leven, ondervinde dat hij onder eene der schakeeringen - van de lichtgeloovigheid tot op den nachtelijken aanval - die men verzamelt onder de hoofding: slachtoffer zijn, te catalogiseeren valt.

En hoe zou ik, die niet eens met een helm geboren ben, aan de algemeene verordening ontsnappen? Noch journalistiek scepticisme, noch journalistieke brutaliteit, noch zelfs mijn journalistieke vrije-doortocht, die me onschendbaar als Leopold II-zelf maakt, hebben het kunnen beletten: ik ben ook slachtoffer geweest, een zestal dagen geleden.

Gelukkig dan maar: een vrij-ongewoon slachtoffer, een slachtoffer gelijk men er niet elken dag ontmoet, - hetgeen me dan toch nog een troost is.

Ik ben dus slachtoffer geweest van... ge raadt het nooit: van een drooggelopen kanaal, vaart of gracht. En, wat erger is, van een kanaal, vaart of gracht die ik niet eens heb mogen aanschouwen... En dat is een mooie geschiedenis, die ik u bondig vertellen wil.

De vaart, waarvan sprake, is de Willebroeksche, die den Brusselaar toelaat, zoo hij dit vervoermiddel boven den bloktrein verkiest, per mosselschuit, walenschip of anderen vorm van galpen, zijn Antwerpsch landgenoot te gaan bezoeken: een watertochtje, dat in de huidige omstandigheden niet aan te prijzen is, maar in normalen tijd den aanblik gunt op heerlijke oeverdorpen, en het voordeel aanbiedt dat het heel langzaam gaat, - al is het niet zonder gevaar, zooals Vrijdag gebleken is.

Die Willebroeksche vaart loopt nu boven de kleine Zenne, de eenige rivier die Brussel aandoet, en is er, even voor Vilvoorde, slechts door een gewelfmuur van gescheiden. Nu is het gebeurd... - Maar verder hoef ik er niet van te vertellen, nietwaar? Ook gij hebt vernomen dat die voute door is gebroken; dat al het Willebroeksche vaartwater in de kleine Zenne geloopt is; dat de kleine Zenne de oeverweiden is gaan overstroomden; dat de bebloem-

de beemden van de Willebroeksche vaart op 't instuiken staan; dat op den slijkbodem van het kanaal twee menschenlijken gevonden zijn, behalve doode honden (waarvan niet gezeid wordt of het uit trouw is dat ze aan die doode menschen gezelschap hielden); dat er heel veel soldaten in de weer zijn; dat minister Delbeke het genoegen heeft gesmaakt, burgemeester De Mot op de plaats der ramp te ontmoeten en dat ze niet over den Kunstberg hebben getwist; dat er heel wat booten in het slijk vast gingen zitten en er leelijk toegetakeld werden, dat, eindelijk, onze fameuze zeehaven zoo droog is als de welsprekendheid des heeren Woeste.

Bij al die feiten zou ik niets hebben te voegen, was het nu juist niet dat ik er een slachtoffer van geweest ben, een slachtoffer... bij afwezigheid, gelijk sommige beklagden veroordeeld worden, omdat ze op 's rechters dagvaarding niet verschenen zijn.

Stel u voor: ik word zekeren morgen op het einde der vorige week, als gewoonlijk wakker op het gerucht dat de brievenbesteller maakt door het gooien van mijne post in de bus, die tot dit doeleinde aan de voordeur van mijne woning is aangebracht. Die brievenbesteller is geruchtig, maar stipt: het was, als iederen ochtend, twaalf minuten voor zeven. Ik spring, zooals ik telkens doe, uit bed, maak een vluchtig toilet, waarvan ik u de bijzonderheden onthou, en vlieg naar de hierboven beschreven brievenbus. Daar aangekomen, gevoel ik dat ik een lichte hoofdpijn heb en eenige pijn in de keel. Dit niettegenstaande, neem ik uit voornoemde bus wat er in te vinden was, zet me neer aan de ontbijttafel, enz... Neem me niet kwalijk, maar ik kan u niet meer zeggen of mijn ontbijt me gesmaakt heeft. En zou u zelfs bezwaarlijk met stiptheid zeggen kunnen, wat en hoeveel ik at. Alleen, dit weet ik zeer bepaald: ik verslond het eerste nieuws over het ongeval aan de Willebroeksche vaart. ("Verslinden" is hier natuurlijk in overdrachtelijke beteekenis gebruikt.) Gij begrijpt wat er onmiddellijk daarop gebeurde. Ik maak opnieuw toilet, al even vluchtig maar eventjes wat meer verzorgd; neem de tram; laat me daarop in een vrij-zindelijke huurkoets vallen (we waren nog in den vroegen morgen); en laat me aldus naar de plaats des onheils schokken. Daar ik den koetsier tot spoed had aangezet, reed hij natuurlijk heel traag, hetgeen me toeliet te bemerken dat ik meer hoofdpijn had dan ik dacht: het was of mijne hersenen niet goed vast meer zaten, en van den eenen kant mijner hersenpan naar den anderen klutsten. En ook mijn knieën. En ook mijne lendenen... Maar ik dacht: 't is de spanning, de nieuwsgierigheid. En ik reed voort.

We komen aan de haven. We komen even buiten de stad. Daar lag het water al vrij laag en 't slijk al vrij hoog. Interessant, vond ik, en teekende het

in mijn notitieboekje op. Kwajongens ploeteren in het drab. Een lekker zonnetje geeft peerlemoeren weërglans aan de schijven vuil die het plasje water midden in den vaart bedekken. Interessant meer en meer,... maar ook rijzende migraine: en plots: een geur, een kwalijk riekende uitwazeming, een stank ! "Dát zal toch wel de nieuwsgierigheid niet doen", denk ik, vernuftig, na. We rijden nog wat verder. "Nog een kwartiertje", zegt de koetsier. Ik probeer mijne belangstelling te vestigen op den eersten dooden (en overigens rotten) hond, dien we ontmoeten. Wee ! het ging niet meer: de stinkende walm stijgt, omwaart me, gaat me bedwelmen. Ik verlies het bewustzijn. Heb nauwelijks nog de kracht mijn Automedoon den terugtocht aan te bevelen...

Nauwelijks thuisgekomen, met een looden hoofd, watten beenen, en een dobberend gevoel om mijn hartevlies heen, of ik hoorde uit 's dokters plechtige mond: "Komt mijnheer van uit Italië terug ? Hij heeft zoowaar, zou ik zeggen, malaria." - Mijn huisgenooten vertelden hem mijn tochtje langs de boorden van de leeggelopen vaart, en dat het er waarlijk naar geen rozen geurde. De man had het al dadelijk beet : ik was het slachtoffer van de plichtsbetrachting en van een ongeluk, dat ik niet eens, in feite of in zijne gevolgen, had mogen aanschouwen...

En ziedaar waarom ik u over het leéggelopen van de Willebroeksche vaart niet geschreven heb, vermits ik in bed heb gelegen, al dien tijd. Nu is het beter: dank u. Maar gedaan is het niet. Ik bedoel: die ongesteldheid heeft gevolgen. Niet voor mij, - voor de maatschappij van Brussel-Zeehaven, die verantwoordelijk is voor het onheil en al wat er uit voortvloeit. Al genieten de journalisten de voorrechten niet, verbonden aan de wet op de werkongevallen: ik doe aan de maatschappij een proces aan, vanwege de schade die mijne lezers bij mijn ziek-zijn, gevolg der gewelddreuk, hebben geleden.

Maar ik verzoek u: ga haar niet zeggen, nietwaar, dat ik bij voorbaat al hoofdpijn had, en een rasperige keel... Anders kon ik mijn proces nog verliezen.

N.R.C., 11 Juni 1909.

VANUIT LAKEN, VIA DE RUSSISCHE PREREVOLUTIE, DE WERELD ROND - Juffrouw Juliette Lavianne.

L. Candau

Zoals aangekondigd in de vorige uitgave van LACA-Tijdingen, brengen wij de bewogen levensloop van een geboren Lakenares: juffrouw Juliette Lavianne. In 1977, zij was toen al 83 jaar en woonde in een knus appartement in Sint-Lambrechts-Woluwe, had de heer M. Vermeulen, journalist van Le Soir, een lang gesprek met haar. Dit gesprek leverde een adembenemend verhaal op, verschenen in bovengenoemde krant op 11 oktober 1977.

Omdat momenteel aan "oral history" (mondelijke geschiedenis) weer heel veel belang gehecht wordt, aarzelde de redactie niet om deze levensschets in lichtjes bewerkte vorm en vertaling te publiceren.

Juffrouw Lavianne werd in 1894 geboren in Laken in de woning van haar grootouders, gelegen aan de Koninginnelaan. In 1977 bestond het huis nog altijd maar ze zou het nu niet meer herkennen omdat de omgeving sedertdien zulke ingrijpende veranderingen heeft ondergaan. Laken was toen nog een groot dorp. De omliggende grondstukken rond de Onze-Lieve-Vrouwekerk waren voornamelijk bebouwd met herenhuizen uitgendend op diepe tuinen achteraan. De laan was met bomenrijen beplant. 's

Foto 1: Koninginnelaan in 1890. Let op paardentram nr 481, de rijkswachter met kapmantel en sabel, de kledij van dienstmeiden en mannen

Zondags zag men er veel wandelaars. Ook het nabijgelegen gerenommeerde restaurant "La Grande Grille" in de Paleizenstraat-overde-Bruggen, waar regelmatig "diners musicaux" plaats vonden, trok een ruime bezoekersschare aan. (Dit eethuis kende een lange geschiedenis. Op een gegeven ogenblik kwam het

in handen van een dame die het in 1912, als weldoenster, gratis ter beschikking stelde van de Lakense sociale werken, opgericht door de latere Monseigneur Cardyn, toen onderpastoor van de O.-L.-V.-parochie. Intussen werd het gebouw afgebroken.)

Herinneringen van een jong meisje.

De stamboom van juffrouw Juliette vermeldt dat haar wortels in beide landsgedeelten liggen. Moeders "roots" bevinden zich in Rupelmonde en Antwerpen, terwijl haar vader uit Nijvel afkomstig is. De Laviannes behoren tot de tien oudste Nijvelse families...

Zij herinnert zich nog levendig dat de spoorwegovergang de Koninginnelaaan in twee afzonderlijke delen opsplijste; de paardentram die aan de slagbomen vertrok; de hulppaarden die hun inzetbeurt afwachtten voor het café "Les deux Portes"...

Van de hak op de tak springend komen jeugdherinneringen aan de oppervlakte: de protocollaire bezoeken tijdens de nieuwjaarsdagen; de sfeer op straat tijdens de verkiezingen, gekleurd door het optreden van politieke propagandisten die hun bolhoeden met krantenpapier opvulden om eventuele slagen van "andersdenkenden" te temperen; de rondtrekkende handelaars die "carabitjes" en "sirop Julep" aanboden; de wandelingen naar de Drijpikkel waar men "kramiek" of boterhammen met plattekaas, bestrooid met "ramonache" ging eten...

Zij herinnert zich ook nog of het gisteren was: de avondlijke rouwstoet, begeleid door een menigte fakkeldragers, die het stoffelijk overschot van Koning Leopold II vergezeld vanuit het koninklijk Kasteel in Laken naar het Koninklijk Paleis in Brussel (de Vorst stierf op 17 december 1909).

Met guitige blik in de ogen vertelt de over tachtigjarige een pittige anekdote:

Op zekere dag is haar moeder Koning Leopold II persoonlijk tegengekomen, wandelend in de richting van Strombeek. Zijzelf was op de terugweg daar ze in dat dorp op een hoeve een kruik botermelk was gaan halen. Met vaderlijke goedertierenheid vroeg de Vorst haar wat er zich in haar kruik bevond. Moeder bood hem aan maar eens te proeven. Zij schonk het deksel van de kruik vol tot aan de boord en reikte het met een perfect uitgevoerde *révérence* aan. En zie... de koning dronk met volle teugen!

Heel dikwijls ontmoette juffrouw Juliette de burgemeester Emile Bockstael die een goede vriend van haar grootvader was. De burgemeester bewoonde trouwens ook een herenhuis aan dezelfde kant van de laan. Haar grootvader was niet alleen standaarddrager van de Lakense Burgerwacht, maar tevens een betrouwbare steunpilaar van de Liberale Partij, de partij van de bur-

Foto 3: Huis van Em. Bockstael (met 4 dakvensters)

gemeester. Zij herinnert zich ook dat de heer Bockstael steeds met luidruchtige stem het woord voerde omdat hij hardhorig was. *(Voor de volledigheid vermelden wij ook dat de heer Raf Bockstael ons de reden van die doofheid verklaarde. Zij heeft te maken met een voorval uit diens kinderjaren. Bij het spelen was een kersenpit in zijn oor terechtgekomen. Men stelde dit vast toen het te laat was en het trommelvlies onherroepelijk beschadigd was.)*

Een nieuwe wereld.

In de loop van 1897 aanvaardde vader Lavianne een betrekking in het verre Rusland.

Het gezin ondernam toen een treinreis die drie volle dagen en vier nachten in beslag nam. Het reisdoel lag in Oekraïne waar de heer Lavianne de functie van rentmeester ging uitoefenen ten voordele van prinses Ous-

Foto 2: Grootvader Lavianne met vaandel v.d. Lakense Burgerwacht

sourov, eigenares van negen dorpen en uitgestrekte landbouwgronden, een domein met een totale oppervlakte van 360 hectaren.

Met een nostalgische ondertoon in de stem roept juffrouw Lavianne nu een aantal impressies op die haar als kind bijzonder zijn bijgebleven: oceanen van wuivende korenaren, het oogsten van watermeloenen, de ijskoude winters, verre tochten met door paarden getrokken sleden, gloeiende zomers tijdens dewelke het gezin lange uitstappen maakte in een open koets, het rustige verpozen aan de boorden van uitgestrekte meren...

De Laviannes bewoonden een prachtig landhuis. In zijn vrije tijd hield haar vader zich met passie onledig met het kweken van orchideeën. Zij verklaart ook vaders passie voor deze bloemensoort. In zijn jonge jaren heeft hij nog, samen met koningin Henriette, in de serres van Laken de orchideeëncollectie verzorgd. In Oekraïne slaagde hij erin het reproductie-

Foto 4: In de winter in Oekraïne

systeem om te schakelen van het stekken naar het uitzaaien. Dit initiatief viel bijzonder in de smaak van prinses Oussourov die ook een orchidee in het hart droeg.

Het zou bladzijden vergen om haar tienjarig verblijf in Oekraïne voor de geest te roepen. Juliette werd samen

met haar broer door moeder Lavianne opgevoed, die van de nood een deugd maakte om zich tevens als gelegenheidsonderwijzeres te ontpoppen. De kinderen leerden de Russische taal maar bovendien werden ze door hun zachtgevooisde mama ingewijd in de wereld van de muziek en literatuur. Een zalige tijd!

In 1904 brak de Russisch-Japanse oorlog uit, een tragische episode: de belegering van Port Arthur en de Russische nederlagen in Moukden en Tsou-chima. Deze oorlog eindigde in september 1905 met het verdrag van Portsmouth en de Russische terugtocht uit Mantsoerije. Binnenlandse oproer was het schadelijke gevolg van deze krijgsverrichtingen, gekenmerkt door nihilistische aanslagen, dramatische stakingsgolven, sabotage van de

graanoogst, moordaanslagen op grondbezitters terwijl het volk van honger omkwam.

In 1906 keerden de Laviannes voor een verlofperiode naar België terug. Zij zouden de trein naar Warschau nemen – een eerste etappe – zonder evenwel de zekerheid te hebben deze stad te bereiken. Het was ook de tijd dat overal terreurdaden gepleegd werden. De herinneringen aan deze treinreis staan Juliette nog zeer helder in het geheugen gegrift: een goederentrein die levende dieren transporteerde werd opgeblazen voor de trein naar Warschau arriveerde. Welk een vreselijke aanblik! Een diepe krater, veroorzaakt door de ontploffing, dierlijke resten alom die de aarde rood kleurden... Dit alles leek wel een nachtmerrie!

De geschokte reizigers dienden dan maar geduldig op een volgende trein uit Warschau te wachten. Ze moesten eerst langs een loopbrug naar de overzijde van de diepe trechter uitwijken.

Toen ze eindelijk Warschau bereikten waar ze meenden te overnachten, fluisterde een werkman hen toe: "Blijf hier geen uur langer dan nodig, vertrek onmiddellijk naar Koenigsberg." Zo gezegd, zo gedaan. En juffrouw Juliette voegde er nog aan toe: de Polen waren zeer vriendelijk toen ze hoorden dat wij Frans spraken. De wijze woorden van een bagagedrager hebben toen in feite ons leven gered.

Einde van het Russische avontuur.

Enmaal de verlofperiode verstreken en in weerwil van het revolutionaire klimaat dat Rusland teisterde, keerden de Laviannes naar hun verre en vertrouwde landhuis terug. Hun verblijf aldaar zou helaas van korte duur zijn. In 1907 stierf vader Lavianne en bijgevolg moest het gehavende gezin naar België terugkeren.

Zij namen hun intrek in een appartement gelegen aan de Emile Bockstaelaan vlakbij het Gemeenteplein. Voor de eerste maal in haar leven, Juliette was toen 13 jaar oud, zou ze met een "echte school" in de Maria-Christinastraat kennis maken.

Foto 5 Maria-Christinastraat 1890, rechts gemeenteschool voor meisjes

betrekking voor haar dochter op het oog had, liet ze zich inschrijven in de normaalschool. In die tijd was de beroepskeuze voor meisjes zeer beperkt. Slechts enkele beroepen kwamen in aanmerking zoals: onderwijzeres, naaister, modiste, infirmière... maar juffrouw Juliette voelde zich tot geen enkele van deze opties aangetrokken, tot de taak van onderwijzeres nog het minst van al.

Ondertussen was Juliette Lavianne tot een fleurige jongedame opgegroeid. Het leven lachte haar toe! Na de schooluren nam ze regelmatig deel aan buitenschoolse activiteiten. Ze interesseerde zich voor de literatuurlessen, gegeven door Paul Spaak in de Eendrachtstraat (rue de la Concorde). Zij miste ook zelden de voordrachten, gehouden door befaamde schrijvers zoals Camille Lemonnier, Emile Verhaeren, Georges Eekhoud. Hechte vriendschapsbanden onderhield ze met begaafde medeleerlingen: Emilie Noulet, later opgenomen in de Franstalige Academie voor Kunsten en Letteren, alsook met Alida Depriez, de toekomstige echtgenote van Charles Plisnier (Franstalig intellectueel – romantisch auteur – Ghlin 1896 – Brussel 1952).

Aanpassingsproblemen waren haar echter vreemd. Het privé-onderwijs dat moeder Lavianne haar verleende moet wel bijzonder kwaliteitsvol geweest zijn, want Juliette kaapte op het einde van het schooljaar een rist eerste prijzen weg.

Aangespoord door haar moeder, die een vaste

Foto 6: Luliette Lavianne met klasgenoten na de opvoering v.e. toneelstuk - 3de rij, uiterst links, met de witte kraag

Om deze levensfase af te sluiten voegt ze er nog een anekdote aan toe. Ooit bracht ze, samen met vriendinnen, een toneelstuk op de planken: "La nouvelle idole" van François de Curel. Emilie Noulet vertolkte toen een mannelijke rol, onherkenbaar gegriemd met baard en moustache.

Meertaligheid en verre reizen.

Net voor het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog aanvaardde juffrouw Juliette een betrekking als onderwijzeres in een school in Elsene. Die periode was echter van korte duur. Ze kon zich moeilijk aanpassen aan de beklemmende sfeer van de Duitse bezetting. Gedreven door een uitgesproken vrijheidsdrang en ook door haar avontuurlijk karakter, wist ze België te ontvluchten en langs Holland naar Engeland uit te wijken. Haar uitgebreide talenkennis (ze sprak vlot Russisch, kon zich een beetje behelpen in het Nederlands, het Duits en het Italiaans) was een voordeel, en nu zou ze zich grondig op de Engelse taal gaan toeleggen, een taal waarvan ze zich trouwens gedurende een halve eeuw zou bedienen.

In Londen maakte ze kennis met een professor van de Leuvense universiteit. Ook hij had met zijn echtgenote en zijn vier kinderen de vlucht uit België gewaagd, en stond op het punt naar Amerika uit te wijken waar men hem een betrekking had aangeboden. Hij was trouwens op zoek naar een gouvernante voor zijn kinderen... En ziedaar, enkele dagen later was juffrouw Juliette reeds op weg naar de Verenigde Staten. Om haar budget aan te vullen zou ze aldaar ook nog Franse taalles geven in Amerikaanse families!

Zo gingen jaren voorbij... In de loop van de dulle twintiger jaren besliste juffrouw Juliette naar België terug te keren. Een nostalgische bevestiging? Wie weet? Al bij elkaar was ze meertalig, zij hanteerde een vlotte pen en schreef zonder fouten, zowel in 't Frans als in 't Engels. Bovendien leerde zij steno- en dactylografie. Zij bezat alle troeven om een uitstekende directiesecretaresse te worden. Vijftig jaar geleden waren zulke krachten zeer schaars. Juffrouw Juliette was werkelijk een buitenbeentje. Het duurde dan ook niet lang vooraleer zij een betrekking vond bij de "Conférence de l'Atlantique", een overkoepelend organisme van alle grote maritieme maatschappijen. Gedurende vijftien jaar zou zij de wereld van de zeeschepen en de internationale handel leren kennen.

In 1940 werkte ze bij de ambassade van de Verenigde Staten in Brussel. De USA was toen nog niet in oorlog met Duitsland. Het daaropvolgende jaar werden alle Amerikaanse ambtenaren uitgewezen met het gevolg dat Juliette op straat kwam te staan.

Over de moeilijke oorlogsjaren en de ontberingen wil ze niet spreken. Over dan maar naar de bevrijding en de nieuwe tijden die aanbreken. Vrij vlug vond Juliette een betrekking bij de firma Solvay. Ze zou er tien jaar blijven.

Noodgedwongen moest de interviewer het gesprek met juffrouw Lavianne afbreken. Ach, er was nog zoveel te vertellen: haar werkzaamheden als vertaalster en tolk, de verre reizen die ze ondernam, o.a. naar Zuid-Amerika.

Deze korte levensschets laat ongetwijfeld de indruk na dat hier een zeer bijzondere dame aan het woord was die er in slaagde een onafhankelijk bestaan op te bouwen, lang voor het trefwoord "feminisme" opgeld maakte.

LACA is gelukkig deze minibiografie toe te voegen aan het "panopticum van befaamde en beroemde Lakenaars" gepubliceerd in LACA-Tijdingen. Met dank aan de Heer R. Bockstael voor het overmaken van het krantenknipsel uit Le Soir.

ONDER ONS – Koninklijke Toneelvereniging Laken

Wim van der Elst

Er is ontstellend weinig bekend over het vroegere verenigingsleven in Laken. A. Cosyn beperkte zich in 1904 (*Laeken Ancien et Moderne*, p. 152) tot een loutere opsomming:

6 harmonies, 1 symfonie, 3 fanfares, 3 zangkoren, 3 toneelverenigingen, 6 schuttersverenigingen, 4 duivenmaatschappijen, 2 vissersverenigingen, 3 bolspelmaatschappijen, 5 kegelverenigingen, 1 turnvereniging, 1 vereniging van ex-militairen. Het ziet er naar uit dat Cosyn die – toen zeker nog overwegend Vlaamse - verenigingen niet de moeite vond om er veel aandacht aan te besteden.

Maar ook in latere publicaties vindt men er haast niets over, en er is blijkbaar ook schier niets van terechtgekomen in het Archief en Museum van het Vlaams Leven te Brussel (AMVB).

Uit de inventaris van Sabine Parmentier (*Vereniging en Identiteit, De opbouw van een Nederlandstalig sociaal-cultureel netwerk te Brussel 1960 – 1986*) en de AMVB-publicatie “Toneel en Theaterleven te Brussel na 1830” uit 1993 kan men nochtans opmaken dat er alleen al niet minder dan 17 toneelverenigingen in Laken moeten bestaan hebben. Niet allemaal tegelijk natuurlijk! (1)

Van de meeste daarvan hebben we enkel een vermelding in een Vlaams Jaarboekje, of in het beste geval een paar programmaboekjes van voorstellingen.

Het meest van al weten we nog over “Onder Ons” dank zij een artikel van Antoine Demol in *Het Laatste Nieuws* van 1 september 1951, naar aanleiding van het 50-jarig bestaan van de vereniging, wat op 16 september luisterrijk zou gevierd worden.

Demol geeft daarin een historiek die zo gedetailleerd is, dat men zich afvraagt of die niet teruggaat op een gelegenheidsbrochure die toen is uitgegeven. Het is toch niet mogelijk dat van zulke brochure uit 1951 vandaag geen exemplaar meer zou te vinden zijn?

Wij geven hieronder de tekst van Demol bijna in extenso, met ook alle namen die erin voorkomen, omdat die misschien een aanknopingspunt kunnen vormen om bij nog levende familieleden te gaan navragen.

In 1951 was "Onder Ons" de enig overgeblevene Lakense toneelvereniging. Hij somt er 8 op die intussen verdwenen waren: "De Brabantsche Leeuw" (1889); "De Vereenigde Vrienden" (1894); "De Maelbeekzonen" (1895); "De Bloeiende Bloem" (voor 1914); "Kunst Verdedelt" (voor 1914); "Gudrun" (na 1918); "De Heizelzonen" (na 1918); "Vreugd in Deugd" (na 1918).

Ze werd gesticht op 11 september 1901 door Lode Sonck, Frans Michiels, Gabriel Dermon, Arthur Maluin en Frans Franson. Zij kwamen bijeen in het lokaal van Willem Michiels, Fransmanstraat 1. Een eerste inschrijvingslijst van 32 deelnemers werd aangelegd. De titel "Onder Ons" werd aangenomen op voorstel van Lode Sonck, die er de kenspreuk "Kunst Veredelt" aan toevoegde (het is dan ook de vraag of er wel een aparte toneelvereniging onder die naam heeft bestaan).

Foto 7: Chateau Canon - Toneelzaal

Lode Sonck zou tot zijn dood in 1945 de algemene toneelleiding op zich nemen. Fons De Geldere werd tot voorzitter aangesteld en Miel Petit gaf muziekles. Alle dagen (!) hadden herhalingen plaats van zang of toneel.

Na een moeilijk en hard begin veroverde de vereniging stilaan een eigen plaats in het

volksleven te Laken.

Buiten de toneelvoorstellingen werden zomerfeesten en Vlaamse kermissen ingericht in de tuinen van het "Kanonkasteel", waar nu (1951!) een gemeenteschool is ondergebracht, en in het "Oud Pannenhuis", eveneens in de Leopold I-straat. Deze twee landelijke herbergen lokten destijds honderden zondagwandelaars.

De zangafdeling "Jong Onder Ons" gaf in het lokaal "De Renaissance" op de Koninginnelaan, met meer dan honderd zangers en een volledig orkest, een welgelukte uitvoering van "De Schelde" van Peter Benoit, onder de leiding van Hendrik De Gernier.

Op 1 oktober 1905 gaf de toneelafdeling in De Renaissance een opvoering van "Een herder", een spel in drie bedrijven van Jan Bruylants, en "Schrik van soldaten" van P. Kints (bron: Lucifer, Tijdschrift voor toneel, letter-

kunde, muziek en beeldende kunsten voor Noord en Zuid, 5,1, 3 september 1905).

In 1914 was de vereniging aangesloten bij het Verbond der Toneelmaatschappijen van Brussel (bron: anonymus, Nationaal Verbond der Vlaamse Tooneelmaatschappijen van België, Jette, 1914).

Tijdens de Eerste Wereldoorlog verleende de vereniging haar steun aan de liefdadigheidswerken "Weldadigheid-Voeding-Kleding", "De Bijtjes", "Het droppeltje Melk". In die jaren werden slechts blijspelen opgevoerd om de bevolking een hart onder de riem te steken, o.m. *"Een vrouw die blaft"*, *"De familie Klepkens"*, *"Pierlala"*, *"Prima Donna"*.

Tevens werden letterkundige lezingen gegeven die druk bijgewoond werden. Lode Sonck en Alfred Bogaerd traden op als sprekers. Laatstgenoemde was de zoon van Karel Bogaerd, schepen van Laken, en van de dochter van de dichter Karel Ledeganck. Van Alfred Bogaerd voerde men volgende toneelwerken op: *"De Keten der Misdaad"*, *"De Dievegge"*, *"Bosmezeken"*, *"De Spijkersmid"*, *"Het Raadsel van Clarence Road"*, en van zijn broer Herman Bogaerd: *"Het Levend Verleden"*.

Foto 8: Lode Sonck

Lode Sonck schreef voor "Onder Ons" de toneelwerken *"Zijn Stam"*, *"De Minnebode"* en *"Het Gemeenteweel"*, dat nog in 1950 met grote bijval werd heropgevoerd.

Van Nestor de Tière, die op 28 september 1920 te Brussel overleed, speelde men *"Roze Kate"*, *"Liefdedrift"*, *"Een Misdadige"* en *"Honger"*.

In 1926 werd het zilveren jubileum op luisterrijke wijze gevierd.

De vereniging heeft verder op gepaste wijze hulde gebracht aan verscheidene leden, die gedurende jaren in dienst van het Vlaams toneel hebben gestaan. Aldus werden de toneeljubileums gevierd van Octaaf Meert, Frans Michiels, Karel de Gheldere, Piet Monnom, Staaf De Vleeschouwer, Charlotte De Beul, Jan Dermon, Frans Joossens en Karel De Beul, de huidige (in 1951!) voorzitter. Deze neemt sinds 1937 dit ambt waar en is de

waardige opvolger van Gustaaf De Vleeschouwer (1919-1937), Frans Michiels (1913-1919) en Fons de Gheldere (1901-1912).

Een foto toont het bestuur in 1938, na de galavoorstelling ter gelegenheid van het 25-jarig toneeljubileum van Jan Dermon, met Miel Rodrigues,

toen feestbestuurder, in 1951 ondervoorzitter; Karel de Beul, voorzitter; Piet Monnom, toenmalig toneelleider, overleden in april 1947; en erevoorzitter Alfred Bogaerd, overleden in 1939.

“Onder Ons” bekam sedert haar stichting (tot 1951) niet minder dan 19 onderscheidingen in toneelwedstrijden, waaronder twee eerste prijzen: de prijs van de Koning, te Oostende, in 1906, en de prijs

voor eenheid en zuiverheid in uitspraak, te Lier, in 1947, met de voorstelling van “De Idiot” van Dostojewski.

In Het Laatste Nieuws van dinsdag 18 september 1951 staat dan het verslag van de viering.

Ze begon met een plechtige ontvangst op het oude gemeentehuis van Laken, door schepen (van openbare onderstand en sport) Lucien Cooremans, en de gemeenteraadsleden mevrouw Van Leynseele, de heren L. Schalckens, De Boeck, Thielemans en Moyson. Voorzitter Karel De Beul heette de aanwezigen welkom. L. Schalckens, gemeente- en provincieraadslid, bracht hulde aan de jubilerende vereniging.

Verdeyen sprak namens het Nationaal Toneelverbond. De heren A. Wouters en Abatucci pleitten voor meer belangstelling vanwege de jeugd...

Verdeyen sprak namens het Nationaal Toneelverbond. De heren A. Wouters en Abatucci pleitten voor meer belangstelling vanwege de jeugd...

Dus toen al! Een foto toont de talrijke aanwezigen binnen in het gemeentehuis.

Daarna ging het in stoet langs de Bockstaellaan, Kroonveldlaan, Goudbloemenstraat, Karel Bogaerdstraat, Jan Bollenstraat, Fransmanstraat, naar het lokaal in de Leopold I straat.

Volgens het verslag namen er 40 verenigingen aan deel (dan moet men er wel de jongeren- of zangafdelingen van sommigen ervan apart bijtellen). De lijst geeft wel een indicatie van welke verenigingen toen nog actief waren, in het Brusselse en omgeving:

Koninklijke Muziekvereniging "Philharmonie" uit Laken; de "Ijzertoren", Antwerpen; "Korenbloem", Antwerpen; "Verbroedering", Kortenberg; "Jonge Toneelminnaars", Kortenberg; "Hoger Op", Essenbeek – Halle; "Lustig en Vrij", Lot; "Comoedia", Machelen; "De Meibloem", Sterrebeek; "De Violier", Vilvoorde; "De Wijngaard", "De Kunstvrienden", "De Verbroedering", "De Parnassusberg", "De Meibloem", "Hoop in de Toekomst", "Westvlamingen", allen uit Brussel; "Fidelio", Bosvoorde; "Vlaams Toneel", "Kunstvrienden", Evere; "De Violier", Jette; "Jonge Toneelliefhebbers", "Van de Sandekring", "De Kunstvrienden", Schaarbeek; "Hoop en Liefde", "Zuidstar", "De Rozentak", Sint Jans Molenbeek; "Kunst en Moedertaal", Sint Joost ten Node; "Unie der Fanfaren", "Koorvereniging Sinte Cecilia"; "Lakense Vriendenkring der Oud-strijders" en muziekvereniging "Concordia", allen uit Laken.

Tot zover Demol. Het AMVB heeft daar nog enkel bij gevonden dat de vereniging tussen 1956 en 1966 vergaderde in de Wijngaardenstraat 50 (bron: Vlaams handboekje voor Brussel, 1962-1966).

Zo lang is ze dus nog niet verdwenen. Het zou toch mogelijk moeten zijn nog getuigen op te sporen, en, wie weet, nog wat overgebleven archiefstukken te redden.

We hopen dat onze oproep "Opsporing verzocht!" in De Nekker van mei 2002 enig succes zal kennen, en het ons mogelijk zal worden de geschiedenis van "Onder Ons " en de andere Lakense toneelverenigingen vollediger te beschrijven.

(1) Uit deze publicaties haalden we naast de namen die in de tekst zelf vernoemd worden nog de volgende: "De Vlaamsche Weergalm" (1879);

"De Vrije Kunst" (1879); "De Verbroedering" (1902); "Reizend Katholiek Vlaams Gezelschap" (1945); "De Reizende Sprookjesspeler" (1945); "Ons Missietoneel" (1950).

In 1986 werden vermeld als aangesloten bij de Centrale voor het Brusselse Amateurstoneel: "Playerwatercompagnie" (later verhuisd naar Kapelle op den Bos); "Toneelgroep Nekker"; "De Passanten".

Vandaag heeft de Koninklijke Toneelkring De Noordstar zijn vaste stek in Gemeenschapscentrum Nekkersdal. Ze repeteren er, bouwen hun decors en brengen meerdere van hun voorstellingen in de kleine theaterzaal. Ook de jongerenafdeling Jeugdstoneel 2000 heeft er zijn thuis.

Sinds enkele jaren ziet men ook weer toneelprojecten opleven in scholen als het Koninklijk Atheneum Laken, Maria Assumpta, Karel Buls, de Stedelijke Muziekacademie.

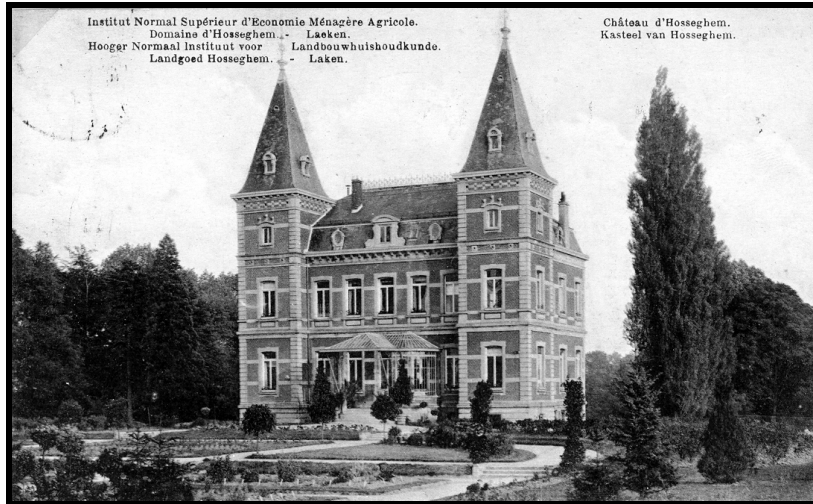
Laken is ook de thuis geworden van heel wat acteurs en regisseurs zoals: Jan Lauwers ("Needcompany"); Hans Wellens ("Laporello"); Willy Thomas en Bernard Van Eeghem ("Dito Dito"); Mark Bober (free lance bij VTM en VRT); Sien Eggers (free lance VRT); Walter Verdin. Maar hun gezelschappen treden niet op in Laken.

Tenslotte: de verenigingen die actief waren in de Mutsaardwijk werden in dit artikel niet behandeld. Hopelijk kunnen we er eens apart op terugkomen.

LAKEN VROEGER EN NU.

D. Van Kriekinghe

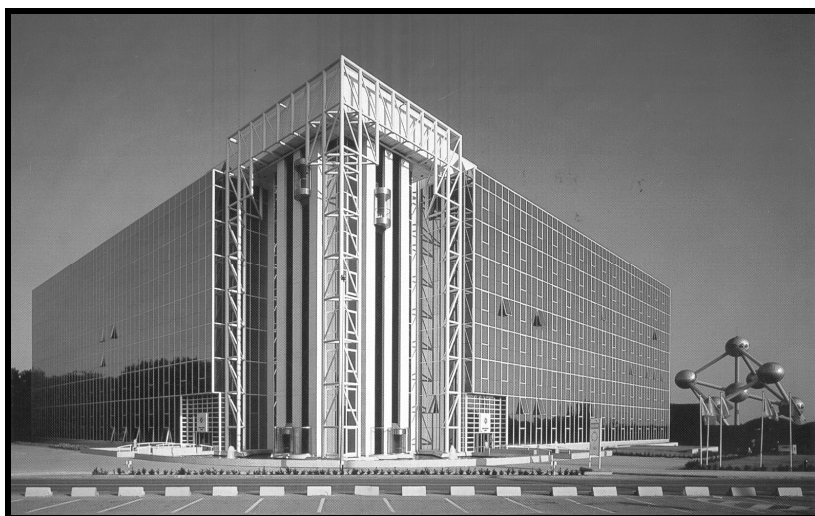
De Trade Mart.

Op de oude prentbriefkaart staat het "de Rongé-kasteel" afgebeeld, gelegen in het Osseghemdomein dat ooit tot de bezittingen van de abdij van Affligem behoorde. Het kasteel en omliggende gronden werden in 1908 door

koning Leopold II aangekocht met het doel er een koloniale hoeve van te maken. Na de Eerste Wereldoorlog zou hier het Hoger Normaal Instituut voor Landbouwhuishoudkunde gehuisvest worden.

In LACA Tijdingen jg. 6 nr 4, juni 1995, vindt men een uitgebreid artikel over deze instelling en een aanvullende kijk erop in jg. 11 nr 4, juni 2000. Het hier getoonde gebouw verdween om plaats te maken voor de "tuin der vier jaargetijden", een publiekstrekker tijdens de Wereldtentoonstelling 1958.

Nog op dezelfde plaats werden in 1973 de werkzaamheden aangevat voor de oprichting van een "Trade Mart", beëindigd in mei 1975

Dit gebouw neemt een bijzondere plaats in op het Heizelplateau. Het is een permanente ontmoetingsplaats, tentoonstellingsruimte en aankoopcentrum voor

groothandelaars en industriëlen.

Volgende bedrijfssectoren zijn hier vertegenwoordigd:

- confectiekleding (mode) – 2000 merken;
- sportartikelen – 200 merken;
- lederwaren – 250 merken;
- schoenen – 1800 merken;
- geschenkartikelen – 3000 merken;
- speelgoed en babyartikelen – 300 merken.

Totale nuttige oppervlakte: 150.000 m² verdeeld over 6 verdiepingen.
De omliggende parkeerruimte biedt plaats voor +/- 16.500 voertuigen.
In de showrooms worden ongeveer 2.000 personen tewerkgesteld.

Gesignaleerd: Chantal Kozyreff, Droombeelden uit het Verre Oosten. - De Japanse Toren en het Chinese Paviljoen te Laken.

(Bibliotheek van de Vrienden van het Mercatorfonds, 2001, 177 p., 32 €, ook beschikbaar in Franse en Engelse uitgave)

Wim Van der Elst

Mevrouw Kozyreff, titularis afdeling Japan van de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis (KMKG) in het Jubelpark, had in 1983 reeds een studie over 'De Japanse Toren te Laken' gepubliceerd (in het Bulletin van de KMKG, aflevering 54/2).

Wij zijn verheugd dat het onderwerp haar niet meer heeft losgelaten. In 1983 waren zowel Toren als Paviljoen in een droevige toestand. Gelukkig ging de Regie der Gebouwen toch over tot restauratie, voor de Japanse Toren in 1988 – 1989, voor het Chinese Paviljoen duurde het heel wat langer, 1988 – 1995. En momenteel is men bezig met de restauratie van de nooit gebruikte bijgebouwen (stallingen en wagenhuizen) van het Chinese Paviljoen, om er de Japanse verzamelingen van de KMKG in onder te brengen (speciaal de kostbare verzameling prenten die slechts onder een speciale belichting mogen tentoongesteld worden).

Zeggen dat er ooit wilde plannen waren om er een bar in te richten! Het Chinese Paviljoen was trouwens door Leopold II tot luxerestaurant bestemd, maar door het aanslepen van de werken tot na zijn dood in 1909 –

en misschien ook door de slechte ervaring die hij eerder met de exploitatie van een restaurant in het domein La Coste, in het Koninklijk Park, had opgedaan – kwam daar nooit iets van terecht.

De verdere lotgevallen van Paviljoen en Toren na het overlijden van de vorst worden bondig beschreven. De hoofdmoot van het boek behandelt echter de ontstaansgeschiedenis en de bouw van de monumenten zelf, bij leven van de koning.

Het is opvallend hoeveel beroep de schrijfster hiervoor kunnen doen heeft op de werken van ons erelid, de heer Victor Capron, en vooral op diens "Nog meer m.b.t. de Japanse, alias de Chinese toren, 46 onuitgegeven brieven en nota's", Bijdrage LACA, juni 1990. Zij heeft echter nagelaten LACA Tijdingen te consulteren, waar ze nog eens 24 bronnenpublicaties tussen 1990 en 1995 door de heer Capron zou aangetroffen hebben, waaruit ze nog bijkomend materiaal had kunnen halen.

(Ze heeft wel uitgebreid het archief van het Koninklijk Paleis benut, waarin naar verluidt de verzameling Capron een veilig onderkomen gevonden heeft.)

Uit dat archief komen ook heel wat - al dan niet uitgevoerde - plannen, die voor de urbanisatiegeschiedenis van deze kant van Laken van uitzonderlijk belang zijn.

Bovendien zijn er reproducties van tientallen foto's op glas uit de jaren 1902 - 1909 van de Franse architect Alexandre Marcel, die in het familiearchief bewaard bleven.

Deze tonen naast diverse stadia van de bouwwerken ook beelden van de omgeving, zoals van de Laiterie de l'Ancien Gros Tilleul en het Café du Tilleul nabij het Chinese Paviljoen, maar ook zichten van het landschap waarop men kan zien dat behoudens enkele huizen aan de De Wandstraat alles nog landbouwgrond is, zonder enige bebouwing. Men ziet ook dat de configuratie rond het kruispunt van de Dikke Linde heel anders was dan nu.

Deze nooit eerder gepubliceerde foto's alleen al zouden volstaan om het schitterend geïllustreerde boek aan te prijzen.

Maar ook de inhoud is beslist de moeite waard, en steunt op doorgedreven archiefonderzoek waardoor een einde wordt gemaakt aan tal van taaie legenden die verbonden waren aan deze bouwwerken en Leopold II.

Tenslotte komt de koning er ook op een levendige manier in tevoorschijn, ook met zijn kleine kantjes, als hij beknipt op de kosten, als de vertraging van de werken hem moedeloos maakt ...

Er wordt ook nader ingegaan op de verzamelingen die Japanse Toren en Chinese Paviljoen in het verleden en heden geherbergd hebben, met alle wisselvalligheden ...

Signaleren we nog dat in de Japanse Toren tot 29 september 2002 een tentoonstelling loopt, "**Samurai: realiteit en fantasie**", waar originele prenten van de Westerse stripauteurs Stan Sakai en Michetz getoond worden naast wapens en wapenuitrustingen uit de Japanse verzamelingen van de KMKG.

Openingsuren: 10 – 16.45 h., 's maandags gesloten. Ingang via het ontvangstpaviljoen in het park van het Chinese Paviljoen, een voetgangers-tunnel onder de Van Praetlaan voert van daar naar de Japanse Toren. Het hierboven besproken boek kan aangekocht worden in het ontvangstpaviljoen.

INHOUD

1 Ten Geleide	
(L. Candau)	
Laca – Een nieuwe start	1
Laca dankt	3
Lidgelden	4
2 3 juni 1909: de dag dat de vaart leegliep...	5
(W. van der Elst)	
Ik zelf en de Willebroeksche vaart	11
(Karel Van de Woestijne)	
3 Vanuit Laken, via de Russische Prerevolutie, de wereld rond. - Jw Juliette Lavianne.	14
(L. Candau)	
Herinneringen van een jong meisje	15
Een nieuwe wereld	17
Einde van het Russisch avontuur	18
Meertaligheid en verre reizen	20
4 Onder Ons – Koninklijke Toneelvereniging Laken	22
(W. van der Elst)	
5 Laken vroeger en nu – De Trade Mart	28
(D. Van Kriekinghe)	
6 Gesignaleerd: Chantal Kozyreff, Droombeelden uit het Verre Oosten. - De Japanse Toren en het Chinese Paviljoen te Laken.	29
(W. van der Elst)	